

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ

УДК 378:372.46:811.162.1:81'27

О. А. Войцева (Одеса)

Соціокультурна компетентність як важлива складова у процесі вивчення сучасної польської мови

Статтю присвячено соціокультурній компетентності як одній із важливих предметних складових мовного компонента при вивченні польської мови студентами-полоністами. Сучасна система викладання іноземних мов передбачає застосування комунікативно-діяльнісного підходу, що є важливим засобом міжкультурного спілкування, завдяки якому відбувається усвідомлення особливостей культури поляків і власної української культури. Наголошено, що в процесі засвоєння польської мови внаслідок опанування культурних і духовних, національних і загальнолюдських цінностей у свідомості студентів формується соціокультурна компетентність, яка сприяє морально-етичному та естетичному розвитку майбутніх філологів.

Ключові слова: комунікативно-діяльнісний підхід, комунікативна компетентність, мовний компонент, соціокультурна компетентність, фонові знання, польська мова.

The article considered the role of sociocultural competence in learning students studying modern Polish. It is underlined that foreign language communicative communication provides knowledge not only of language but also mastering skills of intercultural communication. The sociocultural competence is an important to understand the national linguistic picture of the world and participate in the dialogue of cultures.

Key words: dialogue of cultures, foreign language communicative competence, sociocultural competence, background knowledge, Polish language.

В умовах інтеграції культур, розширення особистих контактів з представниками інших мовних спільнот унаслідок розвитку туризму, інформаційних технологій (спілкування у мережі Інтернет) на перший план в освітній галузі „Мови і літератури” вийшла *комунікативна компетентність* – „здатність особистості застосовувати у конкретному виді спілкування знання мови, способи взаємодії з людьми, що оточують її та перебувають на відстані, навички роботи у групі, володіння різними соціальними ролями” [„Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти”. Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р., № 1392].

Проект Закону України „Про вищу освіту” передбачає „реалізацію в Україні єдиного освітнього простору, без якого неможливо ставити питання про визнання в світі українських дипломів, продовження навчання студентів, аспірантів у зарубіжних університетах. В основі змін два підходи: 1) реформування системи вищої освіти відповідно до умов соціально орієнтованої економіки; 2) адаптація до Європейського простору вищої освіти” [Основні положення проекту Закону України „Про вищу освіту” (нова редакція) № 9655 від 28.12.2011 р.; режим доступу: <http://mon.gov.ua/index.php/ua/7542-osnovni-polozhennya-proektu-zakonu-ukrajini-pro-vishchu-osvitu-nova-redaktsiya>].

Необхідність задоволення соціокультурних потреб привернула увагу до формування соціокультурної компетентності в процесі комунікативно-діяльнісного вивчення іноземних мов.

Вплив культурної специфіки на психіку людини обґрунтували видатні психологи: О. М. Леонтьєв (наголошував, що психіка людини формується у процесі *діяльнісного підходу*, зумовленого національно-культурною специфікою, менталітетом, характером мовців) [5], Л.С. Виготський (обґрунтував концепцію *культурно-історичного розвитку* психіки особистості шляхом інтеріоризації або засвоєння індивідуумом суспільного досвіду впродовж онтогенетичного розвитку) [3].

На необхідності впровадження соціокультурних знань і навичок у процес вивчення іноземної мови, зокрема реалій і культури „як сукупності результатів і процесів будь-якої соціальної діяльності людини”, наголошують Є. М. Верещагін, В. Г. Костомаров [2,16], Є. І. Пассов [6], С. Г. Тер-Мінасова [10], О. М. Соколова та ін. [6, 15]. Аналіз соціокультурних явищ, їхня акумуляція у свідомості особистості потрібні для проведення аналогій та асоціацій між різними сферами знання, щоб почувати себе на рівних з представниками іншомовної культури.

Соціокультурна компетенція як „обізнаність із національно-культурною специфікою мовленнєвої поведінки і здатність користуватися тими елементами соціокультурного контексту, які є релевантними для створення та сприйняття мовлення з погляду носіїв мови: звичаї, правила, норми, соціальні умовності” [1, 333], на думку О. М. Соколової, містить такі компетенції: соціолінгвістичну (здатність робити вибір мовних форм, використовувати їх згідно з контекстом) і соціальну (готовність і бажання взаємодіяти з іншими людьми, впевненість в собі, толерантність) [9, 11, 15].

У польській глоттодидактиці, як наголошує П. Е. Гембал, ще „небагато публікацій стосується навчання реалій і польської культури”. Це праці В. Єнкеля, Ц. Ровінського, В. Мьодункі, Я. Мазура, В. Мартинюка, П. Гарнцарека, Г. Зажицької, А. Бужиньської [12, 214 – 220; 11, 112 – 114].

Між тим цей аспект разом із мовленнєвим, мовним і діяльнісним утворює одну з важливих змістових ліній мовного компонента, який стосується вивчення іноземних мов. З огляду на необхідність впровадження у вузівську практику соціокультурної лінії, яка доповнює мовні знання необхідною лексику для реалізації діалогу культур, надає можливість „спілкуватися в трудовій або навчальній діяльності, задовольняючи свої інтелектуальні потреби” [12, 15 – 16], ми звернули увагу на цей важливий аспект.

Метою статті є встановлення шляхів реалізації соціокультурної компетентності в процесі вивчення польської мови як іноземної у вищих навчальних закладах.

При викладанні сучасної польської мови в ОНУ імені І. І. Мечникова особливу увагу приділено випрацюванню соціокультурних знань. Програму навчання, теоретичною базою якої є комунікативно-діяльнісний підхід, спрямовано на реалізацію культурологічного підходу („осмислення культурної динаміки розвитку людства, ціннісно значущих норм буття, соціально-культурного досвіду”) [див. 4, 157] із засвоєнням відповідних мовних одиниць початкового (елементарного) (A1, A2), середнього (B1, B2) і найвищого рівнів оволодіння польською мовою (C1, C2). На відміну від фактологічного, культурологічний підхід сприяє формуванню й розширенню соціокультурної компетентності (так званої „культурної пам’яті”), засвоєнню культурних і духовних цінностей, загальноприйнятих норм у польському суспільстві, що регулюють відносини між статтями, поколіннями, розвивають особистість студентів, їхній естетичний і морально-етичний досвід.

Соціокультурний компонент дозволяють сформуванню такі складові, зазначені у програмі з польської мови: 1) країнознавчий компонент; 2) лінгвокраїнознавчі знання; 3) соціолінгвістичні моделі поведінки.

Зокрема країнознавчі тексти розширюють і збагачують знання про географію, клімат, населення Польщі, знайомлять студентів, які вивчають сучасну польську мову, з пам’ятками культури, мистецтва, видатними поляками, у тому числі лауреатами Нобелівської премії в галузі літератури – Генриком Сенкевичем, Владиславом Реймонтом, Чеславом Мілошем, Віславою Шимборською тощо.

Лінгвокраїнознавчі знання спрямовані на вивчення мовних явищ з метою виявлення їхньої національної специфіки (фонова лексика, власні імена, фразеологізми, прислів’я і приказки,

крилаті вислови, афоризми). Наприклад, серед фонових слів пильну увагу звернено на етнографічну лексику: *opłatek* „оплаток, тонка біла пластинка, яка випікається з незаквашуваного несолоного тіста та води без додавання дріжджів” (*spotkanie opłatkowe* „зустріч в закладах праці на свято Різдва”), *studniówka* „позм. бал, який відбувається за сто днів перед іспитом на атестат зрілості”, *wagary* „прогул шкільного заняття”, *matura* „іспит на атестат зрілості”, *otrzesiny* „ритуальна ініціація у студентів на початку навчального року” та ін.

Це також польські прислів'я і приказки, які дозволяють відтворити наївний образ світу (*co kraj, to obyczaj; wszędzie dobrze, ale w domu najlepiej*), містять витоки народної філософії і моралі (*nie ma tego złego, co by na dobre nie wyszło*), норми суспільної поведінки (*koniec języka za przewodnika; mądry Polak po szkodzi*). Вивчення фразеологізмів надає змогу знайти семантичні паралелі, подібні мотиви у рідній і польській мовних системах (*na bezrybiu i rak ryba – на безриб'ї і рак риба; kto pomalu jedzie, ten dalej zajedzie – помалу їдь, а дальше заїдеш*) тощо.

Крім того, в процесі навчання студенти-полоністи оволодівають знаннями про соціолінгвістичні моделі поведінки, вчать спілкуватися у контексті діалогу культур і цивілізацій. Ця комунікативна поведінка передбачає, що суб'єкт виконує роль представника іншої культури, практично засвоює соціокультурні стратегії для майбутньої міжкультурної комунікації [7, 20 – 22]. У ситуаціях реального спілкування („Зустріч з другом”, „В магазині”, „Як дійти до вулиці...”, „На іменинах”) студенти опрацьовують статусно-рольові й соціальні ролі. Іншомовний діалог культур втілено у змісті навчальних матеріалів. Вдало моделюють міжкультурний діалог підручники, посібники В. Мьодунки, Д. Галиги, М. Шельц-Майс, Е. Ліпінської, А. Серетні, П. Гарнцарека, Ю. Пизіка, Е. Домбської тощо (видавництво Universitas, Ягеллонський університет, Краків, Польща). Однак мовлен-

невий етикет поляків із зазначенням сфер використання все ж представлений неповно [11, 51], тому варто приділити увагу цьому питанню.

Знання найуживаніших формул польського мовного етикету та правил їхнього вживання детерміновані характером соціальних відносин, забезпечують користування різними етикетними тональностями. До усталених належать висловлювання, які позначають початок (*звернення, вітання*), підтримання розмови (*прохання, подяка, вибачення*), її завершення (*побажання, прощання*).

Наведемо кілька прикладів. Загальновідомі форми шанобливого звертання в польській мові (*panie, pani*, а до кількох осіб – *państwo*) вживаються навіть коли співрозмовці є добрими знайомими. У нейтральній тональності до етикетних формул додається власна назва (*panie Kowalski, pani Mario*), натомість висока тональність передбачає додавання наукового титулу, назви посади, фаху (*panie Konsulu, pani profesor*).

Уникаючи прямих звертань до незнайомої людини, поляки вдаються до етикетних словосполучень типу *proszę pana, proszę pani, przepraszam pana, przepraszam panią*. Пор. етикетні формули-звертання в українській мові: *вибачте, дозвольте, можна Вас запитати, чи не скажете Ви*.

Проявом етикетної поведінки поляків є те, що звертання на *ty* характерне для звичайної та фамільярної тональностей спілкування. Так звертаються до дітей, до друзів, рідних чи добрих знайомих або між собою учні й студенти.

Для підтримання контакту вживається вислів: „*Co sły-chać?*”. Однак поляк не завжди відповість на нього коротко: „*Świetnie, dobrze*”. Почувши його, він може досить довго розповідати про всі новини життя, про свої справи. Тому з таким запитанням звертаються переважно до знайомих або рідних.

Таким чином, соціокультурна компетентність, що передбачає оволодіння культурними, духовними, національними й загальнолюдськими цінностями, становить важливу скла-

дову в процесі вивчення польської мови як іноземної. Впровадження країнознавчого, лінгвокраїнознавчого компонентів і соціолінгвістичних моделей поведінки у навчальний процес сприятиме випрацюванню соціокультурної компетентності.

Перспективи вбачаємо у подальшій розробці соціокультурного аспекту в програмах, підручниках, посібниках, методичних працях з польської мови для студентів вищих навчальних закладів України з метою подолання традиційності у процесі навчання й адаптації майбутніх полоністів у Європейському культурному просторі.

Література

1. Азимов Э. Г. Словарь методических терминов (теория и практика преподавания языков) / Э. Г. Азимов, А. Н. Щукин. – СПб. : Златоуст, 1999. – 472 с.

2. Верещагин Е. М. Язык и культура. Три лингвострановедческие концепции : лексического фона, речеповеденческих тактик и сапиентемы / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – М. : Индрик, 2005. – 1040 с.

3. Выготский Л. С. История развития высших психических функций / Л. С. Выготский // Собр. соч. : В 6 т. – М. : Педагогика, 1983. – Т. 3. – 368 с.

4. Гришкова Р. О. Формування іншомовної соціокультурної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей: Монографія / Р. О. Гришкова. – Миколаїв : Вид-во МДГУ імені Петра Могили, 2007. – 424 с.

5. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – М. : Политиздат, 1983. – 304 с.

6. Пассов Е. И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению / Е. И. Пассов. – М. : Русский язык, 1989. – 276 с.

7. Сафонова В. В. Культуроведение в системе современного языкового образования / В. В. Сафонова // Иностр. яз. в школе. – 2001. – № 3. – С.17 – 24.

8. Сафонова В. В. Социокультурный подход к обучению иностранным языкам / В. В. Сафонова . – М. : Высш. шк. Амскорт Интернешнл, 1991. – 311 с.

9. Соколова Е. Н. Методика обучения иностранным языкам. Базовый курс. Пособие для студентов педагогических вузов и учителей. – 3-е изд. / Е. Н. Соколова. – М. : АСТ Астрель, Полиграфиздат, 2010. – 239 с.

10. Тер-Минасова С. Г. Изучение иностранных языков и культур на университетском уровне / С. Г. Тер-Минасова // Вестник МГУ. – Сер. 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 1998. – № 2. – С. 7 – 19.

11. Kultura w nauczaniu języka polskiego jako obcego: stan obecny – programy nauczania – pomoce dydaktyczne / Pod red. W. T. Miodunki. – Kraków : Universitas, 2004. – 171 s.

12. Z zagadnień dydaktyki języka polskiego jako obcego / Praca zbiorowa pod red. E. Lipińskiej i A. Seretny. – Kraków : Universitas, 2006. – 337 s.